

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين و الصلاة والسلام على سيدنا و نبينا أبي القاسم المصطفى محمد و على أهل بيته الطيبين الطاهرين و اللعن على اعدائهم أجمعين.

کلام در این بود که در فرع مطالبه دستمزد کار از دست رفته شاهد، آیا قابلیت مطالبه دارد یا خیر؟ بازگشت مسأله به بحث ضمان منافع حر است که گفتیم در این مبحث در ارتباط با این که اگر شخص حر اجاره ای منعقد کرده باشد برای عمل خودش با دیگری، این عمل در اجاره مطلق محل گفت و گو بود که آیا صدق مالیت بر آن می شود تا این که در نتیجه شخص تفویت کننده منافع ضامن باشد یا خیر؟

گفتیم معظم فقها در ارتباط با اجاره مطلق بیان شان این بود که یا ضامن نداستند یا تردید کردند ولی عده ای هم فرمودند که این جا بعد العقد منافع حر، مال است و مورد ضمان قرار می گیرد. این در ارتباط با صورت اجاره مطلق.

اما حالا اگر اجاره، اجاره خاص باشد یعنی شخص را برای مدت مضبوط معینی اجیر کرده باشند که کاری مثل خیاطت را امروز از هشت صبح تا هشت شب انجام بدهد، گفتیم در این صورت به آن اجاره مقید یا اجاره خاص یا اجاره وحد یا اجاره واحد می گویند، در این صورت اگر این شخص حر اجیر شده را کسی حبس کند تکلیف چیست؟ آیا حبس کننده ضامن است یا خیر؟ در این فرع فقهای ما چند مطلب را مطرح کرده اند.

مطلب اول این است که خود اجیر خاص، یعنی شخصی که امروز اجیر شده برای دیگری کاری انجام بدهد جایز نیست بدون اذن مستأجر یا برای خودش یا برای دیگری در این فاصله کاری انجام بدهد؛ مرحوم سید در ریاض (ج 10 ص 50) این حکم را مطرح فرموده اند، همچنین مرحوم محقق کرکی در جامع المقاصد (ج 7، 157) عبارتشان این است: «ان عمل الاجير الخاص عند غير المستأجر في المدة التي عينت للعمل كلها فالأقرب تخير المستأجر بين الفسخ و بين المطالبة باجرة مثل ذلك العمل» اگر اجیر خاص کاری بکند پیش کسی غیر از مستأجر در همان زمان به خصوص، مستلزم این است که باید از صاحب کار اجازه بگیرد و اگر اجازه نگیرد اقرب این است که مستأجر بین فسخ اجاره و بین مطالبه اجرت زمانی که برای دیگری

کار کرده مخیر است. بنابراین یک مسأله این شد که در اجاره خاص تکلیف این است که اجیر حق ندارد برای غیر مستأجر من غیر استیذان کار بکند.

فرع دوم این است که اگر شخصی در مدت اجاره خاص که اجیر شده کاری را برای دیگری انجام بدهد ولی کار فرما، این شخص اجیر را نگاه بدارد و از منافع او استفاده ای نکند یعنی به یک کارگری گفتید که کار بنایی دارم، و او را به حیاط منزل بردید که کار را شروع بکند از آن طرف کسی قرار بود لوازم بنایی را بیاورد ولی مهیا نشد و یک صبح تا ظهر این کارگر معطل ماند در حالی که خود را در معرض انتفاع قرار داده بود، فقها فرموده‌اند: در این جا مستأجر اجرت را به این کارگر بدهکار است زیرا کارگر خود را در معرض استیفاء و انتفاع قرار داد ولی مستأجر استفاده نکرد.

معنای این مسأله این است که زمان و وقت شخصی که اهل کسب و کار است ارزش اقتصادی دارد ولی وقت حر کسول دارای ارزش اقتصادی نیست.

در این فرع مرحوم سید یزدی در عروه (ج 2 ص 589 به بعد) که این فرع را مطرح فرموده است، می‌گوید: اگر شخصی یک نفر را اجیر کند که قالع الضرس است و فردی نزد او برای کشیدن دندان آمد و به اندازه وقتی که برای کشیدن دندان نیاز بود منتظر ماند ولی فرد برای کشیدن دندانش آماده نشد و قالع هم آن جا را ترک کرد فرد مستأجر ضامن است.

مرحوم محقق نائینی می‌فرماید: «إذا كان ضمان العمل معيناً و حبسه الغاصب في ذلك يعني در اجاره خاص فرد اجیر توسط یک غاصب حبس شود بحيث لم يقدر الاجير ان يعمل في الحبس» و کار را در زندان نمی‌تواند انجام بدهد، در این صورت می‌فرماید: «ففي هذه الصورة لما كان الامتناع نشأ من قبل الحابس و الموجر كان حاضرا للوفاء بعقد الاجرة و تسليم ما يوجر له فالظاهر ان الاجير يستحق الاجرة و ضمانها على الحابس.» دلیل این مطلب را می‌فرمایند «لان الاجير تملك الاجرة بعقد الاجاره» چون اجیر به محض اجاره مالک اجرت شد ولی استقرار مالکیت به استیفاء مال است «لان الاجير تملك الاجرة بعقد الاجاره و العقد بحاله باق» فرض این است که عقد اجاره باقی است «لان المفروض ان الموجر ما امتنع عن الوفاء» چون موجر نگفته که این کار را انجام نمی‌دهم پس عقد منفسخ نمی‌شود (الرسائل الفقيه ص 552 تقریرات نجم آبادی).

فرع سومی که در این مسأله فرموده‌اند: این است که می‌فرمایند اگر کسی اجیر خاص شد و شخص ثالث در مدت اختصاص یافته به اجاره، مانع شد که اجیر کار خود را انجام بدهد، این جا موجب ضمان شخص ثالث است. مرحوم خوئی (ره) در منهاج (ج 2 ص 146) می‌فرماید: «إذا منع حرا عن عمله لم يضمن الا اذا

كان اجيرا خاصا لغيره فيضمن لمن استأجره.» اگر کسی شخص حری را از کاری که باید انجام بدهد مانع شد، ضامن نیست مگر این شخص که ممنوع از کار شده اولاً اجیر و ثانیاً اجیر خاص برای دیگری باشد.

حضرت امام (ره) در تحریر (ج 2 ص 177) می‌فرماید: «لوكان اجيرا لغيره في زمان فحبسه حتى مضى ضمن منفعة الفائدة للمستأجر» کسی که اجیر باشد برای دیگر در زمان خاصی و کسی او را بازداشت کند تا زمان انجام کار منقضی شود، شخص حابس منفعت فائت را برای مستأجر ضامن است و باید خسارت مستأجر را در این جا تأدیه کند.

دلائلی که حضرات مطرح فرموده‌اند: یکی ادعای اجماع است که می‌گویند: در فرض اجاره خاص اجماع داریم یعنی فقیهی نمی‌فرماید در اجرت خاص صدق مالیت بر عمل مستأجر نمی‌شود لذا فقها در مسأله ادعای اجماع کرده‌اند البته گاهی عبارت‌های آنها تصریح به اجماع نیست مرحوم ابن فهد حلی در المذهب (ج 4 ص 250) می‌فرماید: «لوكان الاجاره متعلقه بزمان المعين ثم اعتقله فيه فانه يستقر عليه مال الاجاره قولاً واحداً» که از قولاً واحداً تعریض به اجماع فهمیده می‌شود یعنی قول به توقف و احتیاط و عدم ضمان نداریم.

مرحوم محقق کرکی هم در این فرع می‌فرماید: «لانزاع فی استقرار الاجاره» (ج 6 ص 222)

دلیل دوم این است که عقد الاجاره یقتضی ملک الثمن وقتی که عقد اجاره واقع شد به محض عقد اجاره مالکیت طرفین برقرار می‌شود؛ در اجاره اموال، موجر مالک مبلغ اجاره می‌شود و مستأجر مالک منافع عین می‌شود و در اجاره ابدان مستأجر مالک عمل می‌شود و اجیر مالک اجرت می‌شود و فرق این دو باب این است که زمان مطالبه اجرت فرق می‌کند مثل مهریه که به محض عقد، مالک تمام المهر است ولی نصف آن را الان مطالبه می‌کند و نصف دیگر را بعد از وقوعه. بنابراین منافاتی ندارد که ملکیت محقق شود ولی مطالبه منوط به وقت دیگری باشد یا مثل عقد بیع که به محض عقد بیع بایع مالک ثمن و مشتری مالک مبیع می‌شود ولی طرفین می‌توانند از حق حبس استفاده کنند بنابراین مالکیت هست ولی تسلیم نیست.

دلیل سوم هم فرمودند: «عدم الاستيفاء انما كان لتقصير من المستأجر و قد فات الزمان و الاصل عدم بطلانها كما ان الاصل عدم قيام غير الزمان الذي هو متعلق العقد مقامه» کسی که مالک چیزی شد اگر استفاده نکرد تأثیری ندارد، من از شما چیزی را خریدم ولی از آن استفاده نکردم تا فاسد شد، هیچ ربطی ندارد و فرد ثمن را بدهکار است بنابراین وقتی شما اجاره را روی وقت خاصی بردی همان زمان متعلق اجاره است و از این رو قابل جایگزین کردن نیست. (جواهر ج 37 ص 41)

تا برسیم اگر رابطه، رابطه اجاره نباشد.

و الحمد لله رب العالمين

<http://feqhvaqaza.com>